

# جاگاہ حقوقی مؤسسات خیریه

کد موضوعی: ۲۴۰

شماره مسلسل: ۸۵۳۸

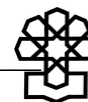
شہریور ماہ ۱۳۸۶

دفتر: مطالعات حقوقی

## به نام خدا

### فهرست مطالب

مقدمه .....	۱
بخش اول - کلیات .....	۱
۱. پیشینه تاریخی و سوابق قانون گذاری .....	۱
۲. طبقه بندی مؤسسات خیریه .....	۲
۳. تعریف مؤسسه خیریه .....	۴
بخش دوم - منابع قانونی .....	۵
۱. قانون اساسی .....	۵
۲. سیاست های کلی .....	۵
۳. قوانین عادی .....	۶
بخش سوم - رژیم حقوقی حاکم بر مؤسسات خیریه .....	۶
۱. اموال و منابع مالی .....	۶
۲. معافیت ها .....	۷
۳. رسیدگی به تخلفات .....	۸
۴. کمک ها و حمایت های دولت .....	۹
۵. حدود صلاحیت ها .....	۱۰
بخش چهارم - جایگاه حقوقی مؤسسات خیریه در قوانین و مقررات موجود .....	۱۱
۱. قانون تجارت .....	۱۲
۲. آیین نامه سازمان های غیردولتی .....	۱۳
۳. قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت .....	۱۶
۴. قانون تشکیلات و اختیارات سازمان اوقاف و امور خیریه .....	۲۱
۵. قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی .....	۲۲
۶. قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۳ .....	۲۳
۷. قانون مربوط به مقررات امور پزشکی و دارویی و مواد خوردنی و آشامیدنی مصوب ۱۳۳۴ .....	۲۵
۸. مصوبه شورای پول و اعتبار در خصوص مقررات مربوط به صدور مجوز و نحوه فعالیت صندوق های قرض الحسنه .....	۲۸
نتیجه گیری .....	۳۰



## جایگاه حقوقی مؤسسات خیریه

### مقدمه

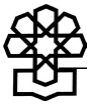
کمک به هموعان و ابنای بشر یکی از خصوصیات فطری انسان‌هاست که در تمام اعصار و همه نقاط گیتی وجود داشته و عموم ادیان، مسالک و مذاهب نیز بر آن صحه گذارده‌اند. کمک به هموع و دستگیری از نیازمندان ممکن است به صورت غیرمنسجم انجام شود. این دستگیری دارای ویژگی‌هایی از جمله موقتی بودن، جزئی بودن و مشخص بودن است. گاهی نیز ممکن است این امر به صورت منسجم، یکپارچه و سازمان‌دهی شده صورت گیرد و آن در صورتی است که یک مؤسسه خیریه برای این امر تشکیل شود. این مؤسسه که در برخی اوقات توسط افراد خصوصی و در برخی اوقات با حمایت دولت تشکیل می‌شود، با قانونمند شدن امور مربوط، هدفمند و منسجم‌تر فعالیت می‌کند. در این تحقیق سعی می‌شود جنبه‌ها و جایگاه حقوقی و قانونی مؤسسات خیریه بررسی شود و تصویری کلی از قوانین و مقررات مربوط به این گونه مؤسسات ترسیم و راهکارهایی برای انسجام قانونی آن‌ها ارائه شود.

### بخش اول - کلیات

#### ۱. پیشینه تاریخی و سوابق قانون‌گذاری

سابقه فعالیت‌های خیریه در قالب‌های مختلف به زمان‌های بسیار قدیم بازمی‌گردد. یکی از این چارچوب‌ها نهاد وقف بوده که مهم‌ترین کارکرد آن رسیدگی به وضعیت فقرا و نیازمندان بوده است. علاوه بر این پرداختن به امور خیریه توسط گروه‌های کوچک که اغلب توسط پهلوانان و ریش‌سفیدان محلات و مناطق مختلف سازمان‌دهی می‌شدند نیز در تاریخ اجتماعی ایران به وفور دیده می‌شود.

ماده (۵۸۴) قانون تجارت از تشکیلات مؤسسات غیرتجاری نام برده است. ماده (۱) آیین‌نامه اصلاحی ثبت تشکیلات و مؤسسات غیرتجاری این مؤسسات را تشکیلاتی می‌داند که برای مقاصد غیرتجاری از قبیل امور علمی، ادبی یا امور خیریه و امثال آن تشکیل می‌شود اعم از آنکه مؤسسان و تشکیل‌دهندگان قصد انتفاع داشته یا نداشته باشند.



شورای عالی اداری در سال ۱۳۷۸ مصوبه‌ای درخصوص نحوه صدور مجوز تأسیس تشکل‌های غیردولتی وضع نمود. به موجب ماده (۵) این مصوبه، با اجرای این مصوبه فرایند نحوه صدور مجوز فعالیت انجمن‌های علمی، مؤسسات غیرانتفاعی و مجامع غیرسیاسی موضوع تصویب‌نامه شماره ۷/۴۰۳۳ مورخ ۱۳۵۸/۶/۱۴ دولت موقت جمهوری اسلامی ایران اصلاح می‌شود. براساس تصویب‌نامه مذکور صدور پروانه برای انجمن‌های علمی و مؤسسات غیرانتفاعی و مجامع غیرسیاسی و با رعایت تشریفات و مقررات مربوط به ثبت تشکیلات و مؤسسات غیرتجاری در وظیفه شهربانی است و در هر مورد حسب طبیعت مؤسسه‌ای که تقاضای صدور پروانه می‌کند باید موافقت سازمان دولتی که حق نظارت در کار مؤسسه مزبور را دارد قبلاً جلب و به شهربانی ارائه شود. مصوبه شورای عالی اداری به موجب دادنامه شماره ۳۲۷ مورخ ۱۳۸۱/۹/۱۰ هیئت عمومی دیوان عدالت اداری ابطال شد. در سال ۱۳۸۱ هیئت وزیران به استناد ماده (۱۸۲) قانون برنامه سوم توسعه، آیین‌نامه اجرایی تأسیس و فعالیت سازمان‌های غیردولتی را تصویب کرد. این تصویب‌نامه از سوی معاونت اطلاعات نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۸۳ مورد شکایت قرار گرفت، ولی دیوان عدالت اداری آن را مغایر قانون تشخیص نداد. با توجه به انقضای اعتبار قانون برنامه سوم توسعه و عدم تنفیذ حکم مندرج در ماده (۱۸۲) قانون برنامه سوم در قانون برنامه چهارم توسعه، هیئت وزیران در سال ۱۳۸۴ آیین‌نامه اجرایی تأسیس و فعالیت سازمان‌های غیردولتی را به استناد اصل ۱۲۸ قانون اساسی وضع و تصویب کرد. به موجب ماده (۲۲) این آیین‌نامه تشکل‌های غیردولتی که در نص قوانین جاری صراحتاً اجازه تأسیس و انحلال آن‌ها به عهده دستگاه‌های دولتی واگذار شده‌اند از شمول سازمان موضوع این آیین‌نامه خارج است، لذا چهار نوع مؤسسه خیریه وجود دارند که براساس ضوابط مقرر در قوانین و مقررات مشغول فعالیت هستند که در ادامه تحقیق بدان‌ها اشاره خواهیم کرد.

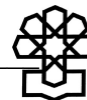
## ۲. طبقه‌بندی مؤسسات خیریه

یک نوع طبقه‌بندی این‌گونه مؤسسات می‌تواند مبتنی بر نوع خدمات ارائه شده توسط مؤسسات مذکور باشد. بر این اساس این مؤسسات را می‌توان به‌گونه‌های زیر تقسیم کرد:

الف) مؤسسات و بنیادهای فرهنگی که صرفاً به فعالیت‌های عام‌المنفعه فرهنگی و هنری مثل نشر معارف اسلامی و برگزاری تورهای زیارتی رایگان و غیره می‌پردازند.

ب) مؤسسات خیریه حمایتی - اقتصادی که صرفاً در زمینه کمک‌های اقتصادی به نیازمندان فعالند که بیش‌ترین تراکم تعداد خیریه‌ها در همین بخش است.

ج) مؤسسات خیریه حمایتی - اجتماعی که علاوه بر تأمین نیازهای اقتصادی، محور اصلی



کارشان بر خوداتکایی و بازتوانی افراد خانواده‌های نیازمند و ارائه خدمات معنوی و مشاوره‌های نظیر مشاوره‌های روانی، خانوادگی و حقوقی است.

د) مجتمع‌های خیریه که تمامی انواع خدمات خیریه‌ای در بخش‌های مختلف نظیر وام قرض‌الحسنه، خدمات درمانی، مشاوره، حمایت‌های مادی و اجتماعی و بازتوانی و فعالیت‌های فرهنگی ارائه می‌دهند.

نوع دیگر طبقه‌بندی براساس گستره پوشش در ارائه خدمات است. بدین ترتیب دو نوع مؤسسات خیریه از هم متمایز می‌شوند:

الف) مؤسسه خیریه با پوشش عام که قلمرو جغرافیایی فعالیتش تمام کشور را دربرمی‌گیرد.

ب) مؤسسات خیریه با پوشش منطقه‌ای - قومی که در آن‌ها اغلب خدمات به مناطق و اعضای یک قوم خاص ارائه می‌شود مثل مؤسسه خیریه گلستانی‌های مقیم مرکز یا مؤسسه همیاری کندلوس مازندران یا مؤسسه خیریه بنیس در آذربایجان شرقی.

نوع دیگر طبقه‌بندی را می‌توان بر منابع درآمدی و نوع فعالیت‌های مربوط به آن مبتنی ساخت که بر این اساس سه نوع زیر قابل تفکیک هستند.

الف) مؤسسات خیریه که منابع مالی آن‌ها فقط مبتنی بر دریافت‌های خود از اعضا و هدایا است.

ب) مؤسسات خیریه‌ای که در بخش‌های تولیدی و تجاری مختلف سرمایه‌گذاری کرده‌اند.

ج) مؤسسات خیریه‌ای که از بودجه دولتی استفاده می‌کنند مثل بنیاد امور بیماری‌های خاص. البته این بنیاد به موجب قانون الحاق بنیاد امور بیماری‌های خاص به فهرست قانون فهرست نهادها و مؤسسات عمومی غیردولتی - مصوب ۱۳۷۷ به‌عنوان مؤسسه عمومی غیردولتی شناخته شده است.<sup>۱</sup>

با توجه به قوانین و مقررات موجود، مؤسسات خیریه خصوصی را می‌توان به چهار دسته زیر تقسیم کرد:

الف) مؤسسات خیریه موضوع بند «۱۳» ماده (۲۶) قانون تنظیم بخشی از مقررات دولت که در راستای اهداف سازمان بهزیستی کشور فعالیت می‌کنند.

ب) مؤسسات خیریه بهداشتی و درمانی موضوع ماده (۱۰) قانون تشکیل وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مصوب ۱۳۶۴ و تبصره «۲» ماده (۱) قانون مربوط به مقررات امور پزشکی و دارویی و مواد خوردنی و آشامیدنی مصوب ۱۳۳۴.

ج) مؤسسات خیریه موضوع آیین‌نامه اجرایی تأسیس و فعالیت سازمان‌های غیردولتی مصوب ۱۳۸۴ هیئت وزیران.

د) صندوق‌های قرض‌الحسنه واقعی موضوع مصوبه ۱۳۸۳/۴/۲۷ شورای پول و اعتبار.

۱. آیین‌نامه تشکیل کمیته بیماری‌های خاص استان در سال ۱۳۷۶ به تصویب هیئت وزیران رسیده است.



### ۳. تعریف مؤسسه خیریه

چهار گروه به عنوان گروه‌های اصلی که از فعالیت سازمان‌های غیردولتی سود می‌برند قابل تشخیص است:

(الف) اعضا یا افراد عادی سازمان،

(ب) صاحبان یا مدیران سازمان،

(ج) مشتریان یا به‌طور کلی افرادی که با سازمان تماس دارند،

(د) عامه مردم.

بر اساس گروه‌های فوق‌الذکر، چهار نوع مؤسسه به ترتیب زیر متمایز می‌شوند:

- مؤسسات دارای نفع مشترک که ذی‌نفع اصلی در آن‌ها اعضای سازمان هستند مثل احزاب سیاسی،

- مؤسسات سودگرایی که صاحبان آن‌ها ذی‌نفع اصلی هستند مثل شرکت‌های صنعتی و بانک‌ها،

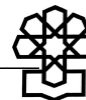
- مؤسسات خدماتی که ذی‌نفع اصلی در آن‌ها مشتریان هستند مثل مؤسسات خدمات اجتماعی

و بیمارستان‌ها و مدارس،

- مؤسسات رفاه عمومی که در آن‌ها ذی‌نفع اصلی عامه مردم هستند.

بر این مبنا به نظر می‌رسد مؤسسات خیریه موسساتی هستند که در دو بند آخر قابل گنجاندن است. بدین ترتیب این مؤسسات از یک‌سو با گروه‌های خاصی از مردم که دریافت‌کنندگان خدمات به شمار می‌روند مثل فقرا و مستمندان سروکار دارند و از سوی دیگر از آن‌جا که خدمات این مؤسسات در یک تعریف عام به برقراری عدالت اجتماعی و کاهش بار مالی از محل هزینه‌های عمومی دولت می‌انجامد، می‌توان آن‌ها را به نوعی مؤسسات رفاه عمومی که تمام مردم ذی‌نفع اصلی آن‌ها هستند به شمار آورد.

بر این اساس مؤسسه خیریه به مؤسسه‌ای غیرانتفاعی، غیرسیاسی و خصوصی اطلاق می‌شود که اعضای آن در پی هدفی مشترک که همان ارائه انواعی از خدمات خیریه و عام‌المنفعه برای قشر خاص یا اقشار مختلف جامعه است با توجه به اهداف خیرخواهانه دور هم گرد آمده‌اند.



## بخش دوم - منابع قانونی

### ۱. قانون اساسی

اصل ۲۶ قانون اساسی مقرر می‌کند: احزاب، جمعیت‌ها، انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی یا اقلیت‌های دینی شناخته شده آزادند، مشروط به اینکه اصول استقلال، آزادی، وحدت ملی، موازین اسلامی و اساس جمهوری اسلامی ایران را نقض نکنند. هیچ کس را نمی‌توان از شرکت در آن‌ها منع کرد یا به شرکت در یکی از آن‌ها مجبور ساخت.

نماینده گروه سوم بررسی اصول قانون اساسی (آقای دکتر قائمی) هنگام توضیح پیرامون متن مصوب گروه یاد شده اظهار داشت:

این اصل مربوط به حقوق ملت است. بحث از آزادی جمعیت‌هاست مانند کانون نویسندگان و همچنین سازمان‌هایی از قبیل خیریه و بهداشتی و انجمن‌های خیریه‌ای که بعضی از مذاهب دارند. جمعیت‌ها هم می‌توانند سیاسی باشند و هم غیرسیاسی<sup>۱</sup>.

با توجه به مشروح مذاکرات مجلس بررسی نهایی قانون اساسی در سال ۱۳۵۸ و اشاره به موضوع مؤسسات خیریه و نیز اطلاق واژه «جمعیت‌ها» مندرج در اصل ۲۶ قانون اساسی به‌نظر می‌رسد مؤسسات خیریه نیز مشمول اصل ۲۶ هستند. با این حال در قانون فعالیت احزاب، جمعیت‌ها و انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی یا اقلیت‌های دینی شناخته شده مصوب ۱۳۶۰ و آیین‌نامه اجرایی آن اشاره‌ای به مؤسسات خیریه نشده است.

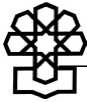
حسب قسمت اخیر اصل ۲۶ قانون اساسی مؤسسات خیریه نمی‌توانند فردی را برخلاف میل و رضایش به عضویت خود بپذیرند، چون در حقوق خصوصی، اصل، حاکمیت اراده افراد است و هیچ کس نمی‌تواند بدون رضایت شخص دیگر، اراده‌اش را بر وی تحمیل کند، برخلاف حقوق عمومی که عضویت در بعضی سازمان‌های حرفه‌ای از قبیل کانون وکلا اجباری است.

### ۲. سیاست‌های کلی

در یک نظام آرمانی و هدف‌دار یکی از مراتب برنامه‌ریزی به معنای عام، سیاست‌های کلی است. این سیاست‌ها برای تحقق آرمان‌ها و اهداف پس از مجموعه آرمان‌ها قرار می‌گیرند و دربرگیرنده اصولی هستند که آرمان‌ها را به مفاهیم اجرایی نزدیک می‌کنند.

بند «۲» سیاست‌های کلی برنامه سوم توسعه مقرر کرده بود:

۱. صورت مشروح مذاکرات مجلس بررسی نهایی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، جلد اول، اداره کل امور فرهنگی و روابط عمومی مجلس شورای اسلامی، ۱۳۶۴، صفحه ۶۶۵ و ۶۶۶.



«ایجاد نظام جامع تأمین اجتماعی برای حمایت از حقوق محرومان و مستضعفان و مبارزه با فقر و حمایت از نهادهای عمومی و مؤسسات و خیریه‌های مردمی با رعایت ملاحظات دینی و انقلابی».

نظیر همین عبارت عیناً در بند «۱۳» سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه تکرار شده است.

### ۳. قوانین عادی

در نظام حقوقی ایران قانون مستقل و خاصی در زمینه مؤسسات خیریه خصوصی وضع نشده است، بلکه به‌طور پراکنده در قوانین و مقررات مختلف به این موضوع پرداخته شده است و در مواردی نیز هیئت وزیران، شورای پول و اعتبار، سازمان بهزیستی کشور و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی اقدام به وضع مقررات نموده‌اند که در بخش‌های بعدی به آن اشاره می‌شود. ذکر این نکته لازم است که در بعضی کشورها قانون مستقل و خاصی در این مورد تدوین و تصویب شده است که به‌عنوان نمونه می‌توان به قانون مؤسسات خیریه مصوب ۱۹۹۳ در انگلیس اشاره کرد.

## بخش سوم - رژیم حقوقی حاکم بر مؤسسات خیریه

### ۱. اموال و منابع مالی

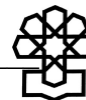
اموالی که در اختیار مؤسسات خیریه قرار می‌گیرد جزء اموال خصوصی این مؤسسات تلقی می‌شود و این مؤسسات بر اموال خود دارای مالکیت هستند. نحوه استفاده از این اموال نیز تابع مقررات حقوق خصوصی است. نکته‌ای که در این خصوص قابل ذکر است بحث وقفی بودن برخی اموال این مؤسسات است که در این مورد نیز تابع قوانین حاکم بر وقف است. به موجب بند «۴» ماده (۲۰) آیین‌نامه اجرایی تأسیس مراکز و مؤسسات خیریه و غیرانتفاعی که در ارتباط با وظایف سازمان بهزیستی کشور فعالیت می‌کنند، در صورت انحلال دائم مؤسسات خیریه و غیرانتفاعی، هیئت تصفیه‌ای با نظارت سازمان بهزیستی کشور و وزارت امور اقتصادی و دارایی تعیین و این هیئت موظف است پس از وصول دارایی و پرداخت بدهی‌های مؤسسه خیریه نسبت به انتقال اموال و املاک باقیمانده مؤسسات مذکور به نام سازمان بهزیستی کشور اقدام نماید. بودجه مؤسسه از طریق جمع‌آوری هدایا، اعانات، قبول وصیت و وقف و سایر فعالیت‌هایی که در جهت تأمین منابع مالی مؤسسه ضرورت دارد، تأمین می‌شود.

به موجب ماده (۶) آیین‌نامه اجرایی تأسیس و فعالیت سازمان‌های غیردولتی مصوب ۱۳۸۴

هیئت وزیران، هزینه‌های سازمان‌های غیردولتی از منابع زیر تأمین می‌شود:

الف) هدیه و اعانه و هبه اشخاص حقیقی و حقوقی اعم از داخلی و خارجی و دولتی و غیردولتی،





- (ب) وقف و حبس،
- (ج) وجوه حاصل از فعالیت‌های انجام شده در چارچوب موضوع فعالیت، اهداف و اساسنامه سازمان و این آیین‌نامه،
- (د) حق عضویت در سازمان
- سازمان موظف است پیش از دریافت کمک از منابع خارجی، مشخصات منبع کمک‌کننده، میزان کمک و چگونگی آن را به صورت مشروح برحسب مورد به مراجع نظارتی مربوط اعلام نماید. دریافت کمک از مجامع رسمی بین‌المللی و منطقه‌ای و آژانس‌های وابسته به سازمان ملل نیاز به دریافت مجوز ندارد. تقسیم‌داری، سود یا درآمد سازمان در میان مؤسسان، اعضا و مدیران و کارکنان آن قبل و پس از انحلال ممنوع است.
- منابع مالی مؤسسات خیریه بهداشتی و درمانی عبارتند از:
- (الف) سرمایه‌گذاری اولیه مؤسسان،
- (ب) درآمدهای حاصل از ارائه خدمات،
- (ج) مشارکت و کمک‌های مردمی و مؤسسات خیریه،
- (د) عواید حاصل از خدمات و نذورات و خیرات.

## ۲. معافیت‌ها

به موجب ماده (۳۷) قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۰ علاوه بر فعالیت‌های مذکور در جدول تعرفه پیوست این قانون و معافیت‌های دیگری که به موجب قوانین خاص یا بر طبق قراردادهای مصوب مجلس برقرار شده در موارد زیر نیز کالاهای وارده از پرداخت حقوق گمرکی و سود بازرگانی و عوارض معاف است، ولی هزینه گمرکی باید پرداخت شود:

۹. هدایایی که از طرف دولت‌ها، اشخاص و مؤسسات خارجی به دولت، شهرداری‌ها، دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و مراکز تحقیقاتی، مؤسسات خیریه و عام‌المنفعه، حوزه‌های علمیه، بقاع متبرکه، نهادهای انقلابی و سازمان‌های رهایی‌بخش داده می‌شود، به شرط غیرتجاری بودن اعم از کلی یا جزئی.

۱۰. دارو و لوازم طبی مورد احتیاج درمانی و بهداشتی مؤسسات خیریه و عام‌المنفعه با گواهی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی.

**تبصره -** مؤسسات خیریه و عام‌المنفعه مشمول بندهای «۹» و «۱۰» به پیشنهاد وزیر امور اقتصادی و دارایی و تصویب هیئت وزیران تعیین و اعلام خواهد شد.

لازم به ذکر است براساس تبصره «۱» ماده (۲۲) لایحه اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون



اساسی و واگذاری فعالیت‌ها و بنگاه‌های دولتی به بخش غیردولتی، دولت مجاز است حقوق انحصاری و امتیازات ویژه از جمله معافیت‌های مالیاتی و حقوق و عوارض گمرکی که به موجب قانون، آیین‌نامه و یا دستورالعمل و یا هر وسیله دیگر در اختیار مؤسسات، سازمان‌ها، شرکت‌های دولتی، نهادهای عمومی غیردولتی، شهرداری‌ها، مؤسسات خیریه و یا هر گروه خاصی قرار گرفته است را لغو نماید.

براساس بند «ط» ماده (۱۳۹) قانون مالیات‌های مستقیم مصوب ۱۳۶۶ کمک‌ها و هدایای دریافتی نقدی و غیرنقدی مؤسسات خیریه و عام‌المنفعه که به ثبت رسیده‌اند، مشروط بر آنکه به موجب اساسنامه آن‌ها صرف امور مذکور در بند «ح»<sup>۱</sup> این ماده شود و سازمان امور مالیاتی کشور بر درآمد و هزینه آن‌ها نظارت کند، از پرداخت مالیات معاف است.

شرایط و ضوابط مربوط به نحوه استفاده از معافیت مالیاتی موضوع بند «ط» ماده (۱۳۹) قانون مذکور بر اساس آیین‌نامه اجرایی موضوع تبصره «۳» ماده (۱۳۹) قانون مالیات‌های مستقیم مصوب ۱۳۸۱ هیئت وزیران تعیین شده است.

### ۳. رسیدگی به تخلفات

مطابق ماده (۱۱) آیین‌نامه سازمان‌های غیردولتی، سازمان باید در فعالیت‌های خود قوانین و مقررات و الگوهای رفتاری نهادهای مدنی را رعایت کرده و از ارتکاب اعمال مجرمانه خودداری کند. مراجع نظارتی موضوع آیین‌نامه یاد شده موظفند در حدود فعالیت خود در صورت وصول گزارش یا اطلاع از عدم رعایت مقررات این آیین‌نامه از سوی سازمان، نسبت به بررسی آن با حضور مشورتی نماینده سازمان و نماینده دستگاه دولتی تخصصی ذی‌ربط اقدام نمایند و در صورت احراز تخلف حسب مورد مراحل زیر را به اجرا گذارند:

الف) تذکر شفاهی با مهلت یک ماهه برای اصلاح وضعیت

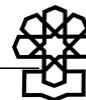
ب) تذکر کتبی با درج در پرونده با مهلت یک ماهه برای اصلاح وضعیت

ج) تعلیق پروانه فعالیت برای مدت سه ماهه

د) تقاضای لغو پروانه فعالیت از دادگاه در صورت عدم اصلاح وضعیت

---

۱. بند «ح»: آن قسمت از درآمد موقوفات عام که طبق موازین شرعی به مصرف اموری از قبیل تبلیغات اسلامی، تحقیقات فرهنگی، علمی، دینی، فنی، اختراعات، اکتشافات، تعلیم و تربیت، بهداشت و درمان، بنا و تعمیر و نگهداری مساجد و مصلها و حوزه‌های علمیه و مدارس علوم اسلامی و مدارس و دانشگاه‌های دولتی، مراسم تعزیه و اطعام، تعمیر آثار باستانی، امور عمرانی و آبادانی، هزینه یا وام تحصیلی دانش‌آموزان و دانشجویان، کمک به مستضعفان و آسیب‌دیدگان حوادث ناشی از سیل، زلزله، آتش‌سوزی، جنگ و حوادث غیرمترقبه دیگر برسد مشروط بر اینکه درآمد و هزینه‌های مزبور به تأیید سازمان اوقاف و امور خیریه رسیده باشد، از پرداخت مالیات معاف است.



براساس ماده (۱۴) آیین‌نامه تأسیس و اداره مرکز خیریه بهداشتی و درمانی مصوب ۱۳۸۰ وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، مؤسسات خیریه بهداشتی و درمانی از نظر ضوابط و تخلفات مشمول ضوابط آیین‌نامه مؤسسه پزشکی مربوط خواهند بود. در ضمن علاوه بر تخلفاتی که بر طبق آیین‌نامه‌های مربوط موجب اخطار یا لغو موقت یا دائم پروانه تأسیس است، چنانچه وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی براساس رسیدگی‌های دانشگاه‌های علوم پزشکی و دفاتر خدمات خیریه بهداشتی و درمانی تشخیص دهند که امور مالی و نحوه عملکرد مؤسسات خیریه برخلاف تعهدات مربوط بوده و مؤسسه را از صورت غیرانتفاعی خارج کرده باشد، موضوع در کمیسیون قانونی تشخیص امور پزشکی مطرح و پروانه تأسیس حسب مورد به‌طور موقت یا دائم لغو می‌شود.

نحوه رسیدگی به تخلفات مؤسسات خیریه و غیرانتفاعی که در ارتباط با وظایف سازمان بهزیستی کشور فعالیت می‌کنند، به شرح زیر است:

الف) رسیدگی ابتدایی توسط کمیسیون استانی به شرح زیر صورت می‌گیرد:

- ضمن رعایت مقررات و ضوابط حوزه‌های تخصصی، دادن فرصت یک ماهه برای رفع موانع همراه با تذکر کتبی به مؤسسات مذکور،

- دادن فرصت یک ماهه دوم برای رفع موانع ضمن ارائه تذکر کتبی دوم،

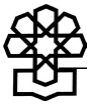
- ارسال پرونده تخلفات پس از طی مراحل فوق جهت رسیدگی به کمیسیون عالی صدور و

ابطال پروانه فعالیت‌های بهزیستی به منظور تعطیل موقت و دائم.

تعطیل موقت یا دائم یا انحلال مؤسسات یاد شده که با حکم مراجع قضایی انجام می‌شود از مقررات این آیین‌نامه مستثناست. در صورت صدور حکم تعطیل موقت مؤسسات مذکور طبق ضوابط تعیین شده توسط حوزه‌های تخصصی سازمان بهزیستی کشور عمل می‌شود. در صورت انحلال دائم هیئت تصفیه‌ای با نظارت سازمان بهزیستی کشور و وزارت امور اقتصادی و دارایی تعیین و این هیئت موظف است پس از وصول دارایی و پرداخت بدهی‌های مؤسسات خیریه نسبت به انتقال اموال و املاک باقیمانده به نام سازمان بهزیستی کشور اقدام کند. در مواردی که انحلال یا تعطیل دائم مطرح است، سازمان بهزیستی کشور در ارتباط با بدهی و تعهدات مؤسسات به اشخاص حقیقی یا حقوقی هیچ‌گونه مسئولیتی نخواهد داشت.

#### ۴. کمک‌ها و حمایت‌های دولت

توسعه و گسترش امور خیریه و عام‌المنفعه مستلزم داشتن روح ایثار و از خودگذشتگی است که در افراد جامعه هم زمینه آن وجود دارد، لذا دولت با کمک و حمایت از مؤسسات خیریه زمینه لازم را



برای گسترش و توسعه امور خیریه فراهم می‌کند. ماده (۷۱) قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶ مقرر می‌کند: «پرداخت کمک و یا اعانه به افراد و مؤسسات غیردولتی از محل بودجه وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی و شرکت‌های دولتی جز در مواردی که به اقتضای وظایف قانونی مربوط ناگزیر از تأدیه چنین وجوهی هستند، ممنوع است. ضوابط پرداخت این قبیل کمک‌ها و اعانات به تصویب مجلس شورای اسلامی خواهد رسید.

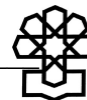
**تبصره -** دولت مکلف است بر مصرف اعتباراتی که به‌عنوان کمک از محل بودجه وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی و شرکت‌های دولتی و یا از محل اعتبارات منظور در سایر ردیف‌های بودجه کل کشور به مؤسسات غیردولتی پرداخت می‌شود، نظارت مالی اعمال کند. نحوه نظارت مذکور تابع آیین‌نامه‌ای است که به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

قانون ضوابط پرداخت کمک یا اعانه به افراد و مؤسسات غیردولتی موضوع ماده (۷۱) قانون محاسبات عمومی کشور در سال ۱۳۷۸ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده است. در ضمن آیین‌نامه نحوه نظارت بر مصرف کمک‌های پرداختی به مؤسسات غیردولتی نیز به موجب تصویب نامه شماره ۳۵۵۳۰/ت/۳۱۶۴۹ هـ مورخ ۱۳۸۵/۴/۷ هیئت وزیران ابلاغ شده است. مطابق ماده (۱۰) قانون جامع حمایت از حقوق معلولان مصوب ۱۳۸۳ میزان کمک هزینه (یارانه) پرداختی سازمان بهزیستی کشور به مراکز غیردولتی بابت نگهداری، خدمات توانبخشی و آموزشی و حرفه‌آموزی معلولان همه ساله با در نظر گرفتن نرخ تمام شده خدمات و تورم سالانه مشترکاً توسط سازمان بهزیستی کشور و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و وزارت بازرگانی تهیه و قبل از خرداد ماه هر سال به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

## ۵. حدود صلاحیت‌ها

مؤسسات خیریه تابع اصل تخصص‌اند یعنی می‌توانند در حدود صلاحیت قانونی درخصوص اموری که به موجب قوانین و مقررات و اساسنامه جزء اختیارات و وظایف‌شان است، عمل کنند و خارج از چارچوب‌های تعیین شده حق دخالت ندارند. هر گاه مؤسسه خیریه از موضوع و هدف خاص خود خارج شود و اعمالی مغایر با وظایف و هدف خود انجام دهد، عملاً وجود خود را نفی کرده و موجبات انحلال خود را فراهم می‌کند، بنابراین ضمانت اجرایی اصل تخصص، بطلان تصمیمات و اقدامات مؤسسه خیریه است.

**درخصوص اقدام مؤسسات خیریه در زمینه نصب صندوق جمع‌آوری صدقات در سطح شهر نکاتی به شرح زیر ارائه می‌شود.** به موجب ماده (۲۷) اساسنامه تپ مؤسسات خیریه موضوع بند «۱۳» ماده (۲۶) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت بودجه مؤسسه خیریه از طریق



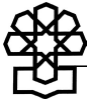
جمع‌آوری هدایا، اعانات، قبول وصیت و وقف و سایر فعالیت‌هایی که در جهت تأمین منابع مالی مؤسسه ضرورت دارد تأمین می‌شود. همچنین براساس بند «ج» ماده (۴) آیین‌نامه اجرایی تأسیس و فعالیت سازمان‌های غیردولتی سازمان حق دارد متناسب با موضوع فعالیت خود با رعایت این آیین‌نامه و سایر قوانین و مقررات مربوط فعالیت نموده و از جمله نسبت به انجام هرگونه عملیات برای تأمین اهداف مقرر در اساسنامه سازمان اقدام نماید. با توجه به موارد فوق‌الذکر مؤسسات خیریه می‌توانند جهت تأمین منابع مالی خود نسبت به انجام هرگونه عملیاتی از جمله نصب صندوق صدقات اقدام کنند، مشروط بر آنکه قوانین و مقررات مربوط رعایت شود. از جمله این قوانین و مقررات ضوابط شهرداری است.

مطابق تبصره «۱» بند «۲» ماده (۵۵) قانون شهرداری مصوب ۱۳۳۴ و اصلاحات بعدی آن، سد معابر عمومی و اشغال پیاده‌روها و استفاده غیرمجاز از آن‌ها و میدان‌ها و پارک‌ها و باغ‌های عمومی برای کسب یا سکنی یا هر عنوان دیگری ممنوع است و شهرداری مکلف است از آن جلوگیری و در رفع موانع موجود و آزاد کردن معابر و اماکن مذکور به وسیله مأمورین خود رأساً اقدام کند.

همچنین به موجب ماده (۴۵) آیین‌نامه مالی شهرداری‌ها مصوب ۱۳۴۶ اموال شهرداری‌ها اعم از منقول و غیرمنقول به انواعی تقسیم می‌شود: اموال اختصاصی و اموال عمومی. اموال عمومی شهرداری اموالی است که متعلق به شهر بوده و برای استفاده عموم اختصاص یافته است مانند معابر عمومی، خیابان‌ها، میداين، پل‌ها ... مطابق ماده (۴۶) قانون مذکور حفاظت از اموال عمومی شهرداری و آماده و مهیا ساختن آن برای استفاده عموم و جلوگیری از تجاوز و تصرف اشخاص نسبت به آن‌ها برعهده شهرداری است. بنابراین نصب صندوق صدقات توسط هر نهاد و مؤسسه‌ای اعم از دولتی یا غیردولتی مستلزم کسب مجوز لازم از سوی شهرداری است و تشخیص نصب صندوق با شهرداری است و هیچ مرجع دیگری حق دخالت در این خصوص را ندارد.

#### بخش چهارم - جایگاه حقوقی مؤسسات خیریه در قوانین و مقررات موجود

با توجه به اینکه درخصوص مؤسسات خیریه قانون جامع و کاملی وجود ندارد و مقررات و ضوابط حاکم بر این مؤسسات به صورت پراکنده در قوانین فعلی وجود دارد، لذا در این بخش به قوانین و مقررات موجود اشاره می‌شود.



## ۱. قانون تجارت

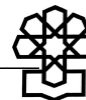
مؤسسات خیریه را باید از جمله اشخاص حقوقی موضوع حقوق خصوصی قلمداد کرد. این اشخاص به دو گروه شرکت‌های تجاری و تشکیلات غیرتجاری تقسیم می‌شوند. تشکیلات و مؤسسات غیر تجاری همان اشخاص حقوقی هستند که در ماده (۵۸۴) قانون تجارت از آن‌ها نام برده شده است. به موجب ماده (۵۸۴) قانون تجارت تشکیلات و مؤسساتی که برای مقاصد غیرتجاری تأسیس شده یا بشوند از تاریخ ثبت در دفتر مخصوصی که وزارت دادگستری معین خواهد کرد شخصیت حقوقی پیدا می‌کنند. همچنین به موجب ماده (۵۸۵) همان قانون شرایط ثبت مؤسسات و تشکیلات مذکور، به موجب نظام‌نامه وزارت دادگستری معین خواهد شد. آیین‌نامه اصلاحی ثبت تشکیلات و مؤسسات غیرتجاری مصوب ۱۳۳۷ که همان نظام‌نامه مذکور است، در ماده (۱) خود مقرر کرده است مقصود از تشکیلات و مؤسسات غیرتجاری مذکور در ماده (۵۸۴) قانون تجارت کلیه تشکیلات و مؤسسات غیرتجاری مصوب مقاصد غیرتجاری از قبیل امور علمی یا ادبی یا امور خیریه و امثال آن تشکیل می‌شود اعم از آنکه مؤسسين و تشکیل‌دهندگان قصد انتفاع داشته یا نداشته باشند. تبصره ماده (۱) نیز مقرر کرده است تشکیلات و مؤسسات مزبور می‌توانند عناوینی از قبیل انجمن، کانون یا بنگاه و امثال آن اختیار نمایند، ولی اتخاذ عناوینی که اختصاص به تشکیلات دولتی و کشوری دارد از طرف مؤسسات مزبور ممکن نخواهد بود. براساس ماده (۲) آیین‌نامه تشکیلات و مؤسسات مزبور از لحاظ انطباق با مقررات این آیین‌نامه به دو قسمت تقسیم می‌شوند:

الف) مؤسساتی که مقصود از تشکیل آن جلب منافع و تقسیم آن بین اعضای خود نباشد مثل انجمن‌های خیریه.

ب) مؤسساتی که مقصود از تشکیل آن ممکن است جلب منافع مادی و تقسیم منافع مزبور بین اعضای خود یا غیر باشد مانند کانون‌های فنی و حقوقی و غیره.

تشکیلات غیرتجاری با استفاده از ابهامات قانون تجارت و آیین‌نامه مذکور گاه به عملیات تجاری مبادرت کرده‌اند که این امر در اساسنامه آنها نیز پیش‌بینی شده است. به‌نظر می‌رسد شخص حقوقی ایجاد شده با نام انجمن یا سایر عناوین مشابه مؤثر در مقام نیست و باید ماهیت حقوقی او را با توجه به اساسنامه‌اش معین کرد. ملاک، فعالیت شخص حقوقی است که در مورد تشکیلات غیرتجاری باید جنبه معنوی داشته باشد، لذا هرگاه پرداختن به امور خیریه و فعالیت‌هایی مثل آن مستلزم انجام معاملات تجاری باشد این معاملات که فرع بر فعالیت معنوی مؤسسات خیریه است آن‌ها را تاجر نمی‌کند.

مؤسسات موضوع بند «الف» ماده (۲) آیین‌نامه مذکور چون برای مقاصد غیرانتفاعی تشکیل می‌شوند. اصولاً مشکوک هستند و ممکن است زیر عنوان مشروع به اعمال نامشروع و مخالف مصالح



اجتماعی دست بزنند. لذا برای تشکیل آن‌ها باید اجازه مخصوصی (پروانه) از مقامات ذی‌صلاح وزارت کشور دریافت شود. این موضوع در بند «ه» ماده (۶) آیین‌نامه یاد شده تصریح شده است.

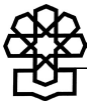
فصل دوم آیین‌نامه اصلاحی ثبت تشکیلات و مؤسسات غیرتجارتی مربوط به انحلال تشکیلات و مؤسسات غیرتجارتی است. در صورت انحلال مؤسسات و تشکیلات مذکور هر گاه انحلال اختیاری باشد تصفیه امور آن توسط مدیر یا مدیران آن طبق شرایط مقرر در اساسنامه به عمل می‌آید و در صورتی که در اساسنامه ضوابطی تعیین نشده باشد مجمع عمومی باید در موقع تصمیم به انحلال یک نفر را برای تصفیه انتخاب کرده و حدود اختیارات وی را معین کند. در صورتی که مؤسسه به موجب حکم دادگاه منحل شود و در اساسنامه متصدی امور تصفیه معین نشده باشد، دادگاه در ضمن حکم انحلال یک نفر را برای تصفیه معین می‌کند و در این قبیل موارد تصفیه امور مربوط بر طبق قانون تجارت و تصفیه امور شرکت‌ها خواهد بود.

حقوق ثبتی مؤسسات غیرتجاری با سرمایه و بدون سرمایه نیز در بند «ب» ماده (۱۰) قانون راجع به ثبت شرکت‌ها مصوب ۱۳۱۰ و اصلاحات بعدی آن درج شده است.

## ۲. آیین‌نامه سازمان‌های غیردولتی

ماده (۱۸۲) قانون برنامه سوم توسعه - مصوب ۱۳۷۹ - وزارت کشور را مکلف کرده بود با رعایت قوانین نسبت به تهیه طرح‌های مربوط به ایجاد و تقویت تشکل‌های مردمی (صنفی - تخصصی)، سازمان‌های غیردولتی و سازمان‌های محلی با هدف زمینه‌سازی برای واگذاری اعمال تصدی دولت به آن‌ها و تقویت نظارت‌های سازمان یافته مردمی بر فعالیت دستگاه‌های دولتی اقدام کرده و پس از تصویب هیئت وزیران اجرا نماید. اولین آیین‌نامه در سال ۱۳۸۱ به استناد قانون برنامه سوم توسعه به تصویب دولت رسید. سپس با توجه به انقضای اعتبار قانون برنامه سوم توسعه (۱۳۸۳) و عدم تنفیذ ماده (۱۸۲) قانون برنامه سوم توسعه در قانون برنامه چهارم توسعه، به استناد اصل ۱۲۸ قانون اساسی در سال ۱۳۸۴ آیین‌نامه جدیدی به تصویب هیئت وزیران رسید که جانشین آیین‌نامه قبلی شد و در حال حاضر مجری است. به موجب این آیین‌نامه سازمان غیردولتی به تشکلی اطلاق می‌شود که توسط گروهی از اشخاص حقیقی یا حقوقی غیرحکومتی به صورت داوطلبانه با رعایت مقررات مربوط تأسیس شده و دارای اهداف غیرانتفاعی و غیرسیاسی باشد. با توجه به مفاد ماده (۱) و تبصره‌های آن و ماده (۳) مؤسسات خیریه جزء سازمان‌های غیردولتی موضوع این آیین‌نامه قرار می‌گیرند. سازمان غیردولتی پس از اخذ پروانه فعالیت و ثبت برابر ضوابط این آیین‌نامه و سایر مقررات جاری دارای شخصیت حقوقی می‌شود.

حقوق و تکالیف سازمان به موجب فصل دوم آیین‌نامه یاد شده به شرح زیر است:



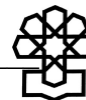
## الف) حقوق

- حق فعالیت متناسب با موضوع فعالیت خود با رعایت قوانین و مقررات مربوط،
- ارائه خدمات امدادی مورد نیاز دستگاه‌های دولتی و عمومی غیردولتی،
- اظهارنظر و پیشنهاد راهکارهای مناسب در فرایند برنامه‌ریزی مراجع دولتی و عمومی غیردولتی و نیز در مورد آثار و نتایج فعالیت‌های مراجع مذکور و نقایص و مشکلات موجود،
- کمک به اجرای برنامه‌ها و پروژه‌های دستگاه‌های دولتی و عمومی غیردولتی از طریق تفاهم و توافق با آن‌ها،
- برگزاری اجتماعات و راهپیمایی‌ها در جهت تحقق اهداف سازمان،
- انتشار نشریه،
- انجام هرگونه عملیات دیگر برای تأمین اهداف مقرر در اساسنامه سازمان،
- حق دادخواهی در مراجع قضایی و شبه قضایی،
- ارائه پیشنهاد به دولت درخصوص شناسایی و واگذاری وظایف، امور و فعالیت‌های دستگاه‌های اجرایی به سازمان.

## ب) تکالیف

- ارائه گزارش عملکرد اجرایی و مالی سالانه حداکثر تا دو ماه پس از پایان هر سال مالی به مرجع نظارتی مربوط و سایر گزارش‌های عملکرد اجرایی و مالی بنا به درخواست مرجع نظارتی مربوط در طی سال،
  - انتشار خلاصه‌ای از گزارش سالانه عملکرد اجرایی و مالی برای اطلاع عموم در محدوده جغرافیایی فعالیت خود،
  - عدم تقسیم دارایی سود یا درآمد سازمان در میان مؤسسان، اعضا، مدیران و کارکنان قبل و پس از انحلال،
  - عدم مغایرت اساسنامه سازمان و فعالیت‌های آن با قانون اساسی،
  - فراهم کردن امکان دسترسی بازرسان مراجع نظارتی مربوط به اطلاعات و اسناد خود،
  - کسب مجوز از مراجع نظارتی فرااستانی و ملی به منظور فعالیت در کشورهای دیگر،
  - اخذ مجوز از مراجع نظارتی شهرستان یا استان به منظور فعالیت در محدوده شهرستان یا استان،
  - دادن اطلاع کتبی به مراجع نظارتی به منظور شرکت در مجامع بین‌المللی، دوره‌های آموزشی و نمایشگاه‌ها،
  - رعایت قوانین و مقررات و الگوهای رفتاری نهادهای مدنی و خودداری از ارتکاب اعمال مجرمانه.
- به موجب آیین‌نامه مذکور، به منظور نظارت بر سازمان‌های غیردولتی، غیر از تشکلهایی که





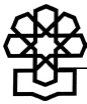
مطابق قانون مرجع نظارتی خاص برای آن‌ها پیش‌بینی شده است، در سطح شهرستان، استان و کشور مراجع نظارتی مربوط با ترکیب خاص پیش‌بینی شده‌اند.

لازم به ذکر است درخصوص مراکز و مؤسسات موضوع ماده (۲۶) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت با توجه به مفاد ماده مذکور و آیین‌نامه نحوه صدور و ابطال پروانه فعالیت‌های بهزیستی موضوع ماده (۲۶) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب مورخ ۱۳۸۱/۴/۴ سازمان بهزیستی کشور و آیین‌نامه اجرایی تأسیس مراکز و مؤسسات خیریه و غیرانتفاعی که در ارتباط با وظایف سازمان بهزیستی کشور فعالیت می‌کنند مصوب مورخ ۱۳۸۱/۸/۲۲ سازمان بهزیستی کشور، مراجع نظارتی خاصی وجود دارند که در قسمت‌های بعدی به آن اشاره خواهد شد. بنابراین آنچه که در عمل در حال حاضر اجرا می‌شود، صلاحیت مراجع نظارتی خاص به موجب ماده (۲۶) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت و آیین‌نامه‌های مربوط است و درخصوص بقیه تشکلهای غیردولتی نیز مراجع نظارتی تعیین شده در بند «ت» ماده (۱) آیین‌نامه اجرایی تأسیس و فعالیت سازمان‌های غیردولتی مطابق فصل چهارم آن اعمال نظارت می‌کند.

لازم به ذکر است که براساس ماده (۳۲) آیین‌نامه مذکور، تشکلهای غیردولتی که در نص قوانین جاری صراحتاً اجازه تأسیس و انحلال آن‌ها به عهده دستگاه‌های دولتی واگذار شده است از شمول سازمان موضوع این آیین‌نامه خارج هستند، لذا مؤسسات خیریه و غیردولتی که در راستای اهداف سازمان بهزیستی کشور فعالیت می‌کنند، موضوع بند «۱۳» ماده (۲۶) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت در عمل مشمول آیین‌نامه مذکور نیستند و تابع آیین‌نامه‌های موضوع ماده (۲۶) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت هستند و سایر مؤسسات خیریه نیز مشمول آیین‌نامه اجرایی تأسیس و فعالیت سازمان‌های غیردولتی هستند.

براساس آیین‌نامه اجرایی تأسیس و فعالیت سازمان‌های غیردولتی مرجع صدور پروانه در غیر از مواردی که مطابق قانون مرجع خاصی برای صدور پروانه سازمان‌های مربوط تعیین شده است، مراجع نظارتی مقرر در بند «ت» ماده (۱) هستند. مرجع صدور پروانه برای سازمان‌های غیردولتی تخصصی با رعایت مقررات این آیین‌نامه و با اخذ نظر دستگاه‌های ذی‌ربط، وزارت کشور است.

نکته دیگری که درخصوص این آیین‌نامه و شمول آن قابل ذکر است این است که به موجب تبصره «۳» الحاقی به ماده (۳۲) آیین‌نامه مذکور، مؤسسات، مراکز، کانون‌ها، بنیادها و انجمن‌های فرهنگی، ادبی، هنری، مطبوعات، چاپخانه‌ها، ناشران، خانه‌های فرهنگی، آموزشگاه‌های آزاد، خبرگزاری‌ها، کانون‌های تبلیغاتی، فرهنگسراها و موزه‌ها و نظایر آن‌که به موجب ماده (۲) قانون اهداف و وظایف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مصوب ۱۳۶۵ و قوانین خاص یا مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی به شماره



۲۷۵۱/د ش مورخ ۱۳۷۵/۸/۱۵ با اخذ مجوز از وزارتخانه یاد شده تأسیس شده و یا می‌شوند و در اساسنامه آن‌ها وصف غیردولتی تصریح گردیده است و انجمن‌های حفاظت میراث فرهنگی کماکان تابع قوانین و مقررات مندرج در اساسنامه ثبت شده خواهند بود و از شمول احکام و تعاریف مندرج در این آیین‌نامه مستثنی بوده و می‌توانند از کمک‌ها، اعانات و هدایای اشخاص حقیقی و حقوقی اعم از دولتی و غیردولتی داخل کشور استفاده نمایند.

همچنین به موجب ماده (۳۲) آیین‌نامه یاد شده تشکل‌های کارگری و کارفرمایی موضوع فصل ششم قانون کار، واحدهای آموزش عالی و یا مؤسسات پژوهشی موضوع بند «ل» ماده (۱) قانون اصلاح قانون تأسیس وزارت علوم و آموزش عالی مصوب ۱۳۵۳، آموزشگاه‌های علمی آزاد و نیز مدارس غیرانتفاعی موضوع قانون تأسیس مدارس غیردولتی و سایر تشکل‌های غیردولتی که در نص قوانین جاری صراحتاً اجازه تأسیس و انحلال آن‌ها به عهده دستگاه‌های دولتی واگذار شده‌اند، از شمول سازمان موضوع این آیین‌نامه خارج هستند.

### ۳. قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت

به موجب ماده (۲۶) قانون مذکور «سازمان بهزیستی کشور موظف است پس از بررسی‌های کارشناسی برای متقاضیان فعالیت در امور زیر پروانه فعالیت صادر نماید:

۱۳. تأسیس انجمن‌ها و مؤسسات غیردولتی و خیریه که در راستای اهداف سازمان بهزیستی کشور فعالیت می‌کنند.

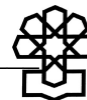
سازمان مذکور مجاز است در مقابل صدور پروانه برای آن تعداد از فعالیت‌هایی که جنبه انتفاعی دارند براساس تعرفه‌ای که توسط سازمان بهزیستی کشور تعیین و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد، وجوهی را به عنوان هزینه صدور یا تمدید پروانه فعالیت دریافت و به حساب درآمد عمومی کشور (نزد خزانه‌داری کل) واریز نماید. همه ساله معادل وجوه واریزی از محل ردیف اعتباری که در قوانین بودجه سالانه پیش‌بینی می‌گردد در اختیار سازمان مذکور قرار می‌گیرد تا در جهت نگهداری و اداره مراکز تحت پوشش خود هزینه نماید».

آیین‌نامه نحوه صدور و ابطال پروانه فعالیت‌های بهزیستی موضوع ماده (۲۶) قانون مذکور در تاریخ ۱۳۸۱/۴/۴ به تصویب شورای معاونان سازمان بهزیستی کشور رسیده است. ضوابط مقرر در این آیین‌نامه به اختصار به شرح زیر است:

- مسئولیت صدور پروانه برای فعالیت‌های مختلف بهزیستی و تمدید مدت اعتبار آن‌ها در هر

استان برعهده کمیسیونی متشکل از افراد زیر است:

• مدیر کل بهزیستی استان (رئیس کمیسیون)،



- معاونت مشارکتهای مردمی و امور حقوقی بهزیستی استان (دبیر کمیسیون)،
  - معاونت تخصصی بهزیستی استان حسب مورد،
  - چهار نفر از کارشناسان آشنا به فعالیت‌های بهزیستی به انتخاب مدیر کل بهزیستی استان.
- وظایف کمیسیون به شرح زیر است:
- صدور موافقت اصولی برای کلیه فعالیت‌های بهزیستی بجز فعالیت‌های مقرر در بندهای «۳»، «۱۰»، «۱۲» و «۱۳» ماده (۲۶) قانون یاد شده،
  - تشکیل و بررسی پرونده‌های متقاضیان انجام فعالیت در امور مرتبط با فعالیت‌های مقرر در بندهای چهارگانه فوق‌الذکر و اعلام نظر پیرامون هر یک از پرونده‌های مذکور و ارسال آن‌ها به کمیسیون عالی صدور پروانه‌ها مستقر در ستاد مرکزی سازمان بهزیستی کشور جهت اخذ تصمیم مقتضی،
  - بررسی صلاحیت عمومی و تخصصی افراد معرفی شده از سوی دارندگان موافقت اصولی تأسیس مراکز ارائه‌کننده خدمات بهزیستی جهت پذیرش مدیر مسئول یا مسئولیت فنی مراکز فوق و صدور پروانه مدیر مسئولی یا مسئولیت فنی برای آن‌ها،
  - رسیدگی به شکایات و تخلفات مدیران مسئول و مسئولین فنی مراکز موضوع این آیین‌نامه و اخذ تصمیم مقتضی در مورد آن‌ها،
  - نظارت بر نحوه فعالیت مراکز ارائه‌دهنده خدمات بهزیستی و نحوه کار مسئولین فنی مراکز،
  - صدور پروانه فعالیت (بهره‌برداری) برای مؤسسات و مراکز خدمات بهزیستی که با رعایت این آیین‌نامه، موافقت اصولی حسب مورد از بهزیستی استان یا سازمان بهزیستی کشور اخذ کرده‌اند،
  - ابطال کارت مدیر مسئولی یا مسئول فنی مراکز ارائه‌دهنده خدمات بهزیستی،
- نظارت بر حسن اجرای مفاد ماده (۲۶) قانون یاد شده توسط کمیسیون‌های استانی و رسیدگی به شکایات واصل شده از نحوه کار آن‌ها برعهده کمیسیون عالی صدور پروانه‌ها با ترکیب زیر است:
- معاونت حقوقی مشارکتهای مردمی سازمان بهزیستی کشور (رئیس کمیسیون)،
  - نماینده ثابت حوزه معاونت تخصصی مربوط،
  - شش نفر از کارشناسان آشنا با فعالیت‌های بهزیستی به انتخاب و معرفی رئیس سازمان بهزیستی کشور،
- مدیر کل دفتر حقوقی سازمان بهزیستی کشور سمت دبیری کمیسیون را برعهده خواهد داشت.
- وظایف کمیسیون عالی به شرح زیر است:
- رسیدگی نهایی به تخلفات دارندگان پروانه فعالیت در امور سیزده‌گانه ماده (۲۶) قانون مذکور و اخذ تصمیم لازم در مورد ابطال پروانه فعالیت آن‌ها،



- رسیدگی به شکایات و اعتراضات متقاضیانی که صلاحیت عمومی و تخصصی آن‌ها جهت اخذ موافقت اصولی در کمیسیون استانی به تأیید نرسیده و اخذ تصمیم مقتضی در مورد آن‌ها،
- ابطال موافقت اصولی و پروانه فعالیت مؤسسات و مراکز موضوع این آیین‌نامه،
- نظارت عالی بر حسن اجرای مفاد ماده (۲۶) قانون مزبور و عملکرد کمیسیون‌های استانی و رسیدگی به تخلفات آن‌ها،

• صدور پروانه فعالیت برای تأسیس انجمن‌ها و تشکل‌های مدنی و مؤسسات خیریه و غیردولتی فعال در امور بهزیستی.

**تبصره -** تصمیمات اتخاذ شده در کمیسیون عالی قطعی بوده و برای کمیسیون‌های استانی و بهزیستی استان‌ها لازم‌الاجراست.<sup>۱</sup> به موجب تبصره «۸» ماده (۱۱) آیین‌نامه یاد شده، مدیران کل بهزیستی استان‌ها مجازند مؤسسات انجمن‌ها، مؤسسات خیریه و غیردولتی را که دارای موافقت اصولی باشند به اداره ثبت شرکت‌های استان و شهرستان مربوط جهت ثبت معرفی نمایند.

علاوه بر آیین‌نامه مذکور، آیین‌نامه دیگری تحت عنوان آیین‌نامه اجرایی تأسیس مراکز و مؤسسات خیریه و غیرانتفاعی که در ارتباط با وظایف سازمان بهزیستی کشور فعالیت می‌کنند، در تاریخ ۱۳۸۱/۸/۲۲ به تصویب کمیسیون عالی صدور و ابطال پروانه فعالیت‌های بهزیستی رسیده است که به محورهای اصلی آن به شرح زیر اشاره می‌شود:

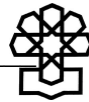
- مجوز تأسیس مراکز و مؤسسات خیریه و غیرانتفاعی موضوع این آیین‌نامه جهت فعالیت اشخاص حقوقی که در ارتباط با وظایف سازمان بهزیستی فعالیت می‌کنند، توسط کمیسیون عالی صادر می‌شود. مؤسسات خیریه و غیرانتفاعی به مؤسساتی اطلاق می‌شود که با هدف غیرسیاسی و غیرانتفاعی و عام‌المنفعه و با مشارکت و مساعدت افراد خیر به منظور ارائه خدمات بهزیستی براساس ضوابط و مقررات سازمان بهزیستی کشور تشکیل می‌شوند.

- فعالیت مؤسسات خیریه و غیرانتفاعی موضوع این آیین‌نامه غیرسیاسی و غیرانتفاعی بوده و براساس اعتقاد کامل به مبانی جمهوری اسلامی ایران، مستقل از هر گونه وابستگی به احزاب و گروه‌های سیاسی و طبق مفاد اساسنامه خود و ضوابط و مقررات سازمان فعالیت خواهند نمود.

- نحوه تأسیس و تعیین اعضای هیئت مؤسس، هیئت امناء و هیئت مدیره و سایر اهداف و وظایف مؤسسه خیریه و غیرانتفاعی بر طبق اساسنامه‌ای خواهد بود که به تأیید کمیسیون عالی می‌رسد و هرگونه تغییر در مفاد اساسنامه منوط به تأیید کمیسیون مذکور است. مؤسسات خیریه

---

۱. این تبصره با جزء ۲ بند «ب» ماده (۱۲) قانون دیوان عدالت اداری، مصوب ۱۳۸۵، درخصوص صلاحیت دیوان عدالت اداری مبنی بر رسیدگی به اعتراضات و شکایات از آراء و تصمیمات قطعی دادگاه‌های اداری، هیئت‌های بازرسی و کمیسیون‌هایی مانند ... منحصراً از حیث نقض قوانین و مقررات یا مخالفت با آن‌ها مغایر است.



و غیرانتفاعی موظفند از اساسنامه تیپ ارائه شده توسط کمیسیون عالی استفاده نمایند.

- مؤسسات خیریه و غیرانتفاعی مکلفند طبق ضوابط و مقررات، آیین‌نامه‌ها و بخشنامه‌های صادر شده توسط حوزه‌های تخصصی سازمان فعالیت نمایند.

- نمایندگان سازمان بهزیستی کشور باید در جلسات مجامع عمومی عادی مؤسسات مذکور شرکت نموده و بر نحوه تشکیل این قبیل مجامع نظارت نمایند. حضور نمایندگان سازمان بهزیستی کشور در جلسات مجامع عمومی فوق‌العاده به‌ویژه در مواردی که موضوع صورتجلسه عزل جمعی اعضای هیئت مدیره یا انحلال مؤسسه باشد الزامی است.

- کارشناسان سازمان می‌توانند در هر زمانی که لازم باشد از مؤسسات خیریه بازدید و نتیجه نهایی عملکرد را به بهزیستی استان، بهزیستی کشور و دبیرخانه کمیسیون عالی گزارش کنند.

- ایجاد شعبه یا نمایندگی یا دفتر توسط مؤسسات مذکور در سایر نقاط غیر از محل و مرکز اصلی مؤسسه متناسب با دستورالعمل و ضوابط تخصصی سازمان و تأیید معاونت‌ها و بخش‌های تخصصی خواهد بود.

- مؤسس یا مؤسسان و اعضای هیئت مدیره مؤسسات خیریه و غیرانتفاعی باید واجد شرایط ذیل باشند:

- تابعیت ایران،
  - ارائه برگ عدم سوءپیشینه از اداره تشخیص هویت،
  - دارا بودن حداقل هجده سال تمام،
  - ارائه کارت پایان خدمت یا معافیت از خدمت سربازی برای آقایان،
  - تأییدیه اداره کل اماکن عمومی نیروی انتظامی
  - تأیید صلاحیت علمی و تخصصی و فنی اعضای هیئت مدیره و مدیر عامل از سوی سازمان بهزیستی
  - داشتن حداقل مدارک کارشناسی یا معادل آن به تشخیص سازمان بهزیستی کشور برای مدیرعامل و رئیس هیئت مدیره،
  - داشتن شش ماه تجربه مؤثر در موضوع فعالیت مؤسسات خیریه،
  - داشتن امکانات کافی و مناسب به تشخیص سازمان بهزیستی کشور.
- پس از تشکیل پرونده و تأیید مدارک متقاضیان و صدور مجوز فعالیت برای مؤسسات مذکور، این مؤسسات باید با رعایت مقررات در اداره ثبت شرکت‌ها و مؤسسات غیرتجاری به ثبت برسند و نسخه‌ای از اساسنامه ثبت شده و اظهارنامه ثبتی را مهر شده به مهر اداره ثبت شرکت‌ها و مؤسسات غیرتجاری به دبیرخانه کمیسیون ارائه نمایند. فعالیت مؤسسات مذکور از تاریخ ثبت در اداره یاد شده و دریافت مجوز و پروانه فعالیت از کمیسیون‌های استانی یا عالی بلامانع خواهد بود.



- ثبت عملکرد اداری و مالی مؤسسات یاد شده در دفاتر مربوط و نصب تابلو با ذکر نام مؤسسه خیریه تحت نظارت سازمان بهزیستی کشور توسط این مؤسسات و افتتاح حساب بانکی به نام مؤسسه و اعلام آن به سازمان بهزیستی کشور الزامی است.

ساختار سازمانی مؤسسات خیریه موضوع بند «۱۳» ماده (۲۶) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت به شرح زیر است:

• مجمع عمومی (هیئت امنا)،

• هیئت مدیره،

• بازرسان.

مجمع عمومی عالی‌ترین مرجع تصمیم‌گیری در مؤسسه است که به صورت عادی یا فوق‌العاده تشکیل می‌شود و فعالیت آن افتخاری است. چنانچه هر یک از اعضای هیئت امنا فوت نماید یا استعفا دهد یا به هر علتی امکان فعالیت در مجمع عمومی را نداشته باشد، هیئت امنا شخص واجد شرایط و مورد اعتماد را از میان داوطلبان و با رأی سه چهارم اعضای خود به‌عنوان جانشین وی انتخاب می‌کند. چنانچه صلاحیت اکثریت اعضای هیئت امنا از نظر مراجع قانونی ساقط گردد، مؤسسه از ادامه فعالیت محروم و خود به خود منحل می‌شود.

وظایف مجمع عمومی عادی به شرح زیر است:

- انتخاب اعضای هیئت مدیره و بازرسان اصلی و علی‌البدل،

- رسیدگی به گزارش هیئت مدیره و بازرسان،

- تغییر خط‌مشی کلی،

- بررسی و تصویب پیشنهادات هیئت مدیره،

- تعیین عضو جانشین هیئت امنا،

- تصویب ترانزنامه و بودجه،

- تعیین روزنامه کثیرالانتشار جهت درج آگهی‌ها و دعوت‌نامه‌های مؤسسه،

وظایف مجمع عمومی فوق‌العاده به شرح زیر است:

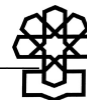
- تصویب تغییرات اساسنامه،

- بررسی و تصویب انحلال،

- عزل هیئت مدیره.

وظایف و اختیارات هیئت مدیره به شرح زیر است:

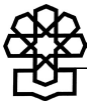
- حفظ و حراست از اموال منقول و غیرمنقول،



- رسیدگی به حساب‌های مؤسسه و پرداخت بدهی‌ها و وصول مطالبات، اجرای مصوبات مجامع عمومی، افتتاح حساب در بانک‌ها
- تعقیب جریانات قضایی و مالیاتی و ثبتی در کلیه مراحل در محاکم، تعیین حکم و وکیل و عزل آنان، قطع و فصل دعاوی از طریق سازش و در صورت اقتضا واگذاری تمام یا قسمتی از اختیارات خود به هر شخص دیگر با حق توکیل به غیر.
- هرگونه اقدام و معامله‌ای را که ضروری بداند در مورد نقل و انتقال اموال منقول و تبدیل به احسن یا رهن گذاری و فک رهن و استقراض به استثنای فروش اموال غیرمنقول که مستلزم تصویب مجمع عمومی می‌باشد.
- جز درباره موضوعاتی که به موجب مفاد اساسنامه مؤسسه اخذ تصمیم و اقدام درباره آنها در صلاحیت خاص مجامع عمومی است، هیئت مدیره کلیه اختیارات لازم برای اداره امور مؤسسه را مشروط به رعایت حدود و اهداف و وظایف دارا می‌باشد. هیئت مدیره می‌تواند از بین خود یا خارج یک نفر را به مدیریت عاملی انتخاب کرده و حدود اختیارات او را تعیین کند. صلاحیت فنی و تخصصی مدیرعامل باید به تأیید سازمان بهزیستی کشور برسد.
- وظایف بازرس یا بازرسان به شرح زیر است:
- بررسی اسناد و اوراق مالی و تهیه گزارش برای مجمع عمومی،
- مطالعه گزارش سالانه هیئت مدیره اعم از مالی و غیرمالی و تهیه گزارش سالانه هیئت مدیره اعم از مالی و غیرمالی و تهیه گزارش عملکرد برای مجمع عمومی،
- گزارش هرگونه تخلف هیئت مدیره از مفاد اساسنامه به مجمع عمومی.

#### ۴. قانون تشکیلات و اختیارات سازمان اوقاف و امور خیریه

- به موجب ماده (۱) این قانون امور ذیل بر عهده این سازمان واگذار می‌شود:
- ۳. اداره امور مؤسسات و انجمن‌های خیریه‌ای که از طرف دولت یا سایر مراجع ذی‌صلاح به سازمان محول شده یا بشود.
- ۴. اداره مؤسسات و انجمن‌های خیریه‌ای که به تشخیص دادستان محل فاقد مدیر باشد (تا تعیین تکلیف از طرف دادگاه)، ضم امین در مؤسسات و انجمن‌های خیریه‌ای که به تشخیص دادستان محل مدیر آن فاقد صلاحیت باشد (تا تعیین تکلیف از طرف دادگاه) و همچنین است در صورت نبودن یا عدم صلاحیت ناظر (در مواردی که ناظر پیش‌بینی شده باشد). براساس بند «۷» دستورالعمل مربوط به تعاریف و اصطلاحات مصوب ۱۳۶۵ سازمان اوقاف و امور خیریه، مؤسسات و انجمن‌های خیریه، مؤسساتی هستند غیرتجاری که برای تنظیم شعائر اسلامی، امور



فرهنگی، بهداشتی، تربیتی، معاونت‌های عمومی یا هر نوع عمل خیر دیگری تأسیس شده و به ثبت رسیده یا تشکیل شود.

به استناد ماده (۵) قانون مذکور، سازمان اوقاف و امور خیریه می‌تواند در اموری که اداره آن به عهده این سازمان است شخص یا هیئتی از اشخاص متدین و معروف به امانت را به‌عنوان امین یا هیئت امنا تعیین نماید. نحوه انتخاب و برکناری و شرایط و حدود اختیارات امین یا هیئت امنا و میزان حق‌الزحمه آنان همچنین نظامات راجع به حفظ و نگهداری اماکن و اموالی که اداره آن به عهده سازمان مذکور می‌باشد به موجب آیین‌نامه‌هایی که براساس مقررات و سنن و خصوصیات اماکن مربوط به تصویب هیئت وزیران می‌رسد خواهد بود. این آیین‌نامه در تاریخ ۱۳۶۵/۲/۱۰ به تصویب هیئت وزیران رسیده است.

مطابق ماده (۶) آیین‌نامه اجرایی قانون تشکیلات و اختیارات سازمان اوقاف و امور خیریه مصوب ۱۳۶۵ هیئت وزیران اداره امور مؤسسات و انجمن‌های خیریه‌ای که از طرف دولت یا سایر مراجع ذی‌صلاح به عهده سازمان یا واحدهای تابع گذاشته شود یا می‌شود طبق اساسنامه‌های مصوب هر یک خواهد بود و در مورد سایر مؤسسات خیریه با توجه به قانون مالیات‌های مستقیم چنانچه مؤسسات مذکور جهت مفاصاحساب مالیاتی یا به هر جهت دیگری که احتیاج به گواهی داشته باشند مراجعه نمایند، ادارات اوقاف و امور خیریه می‌توانند نحوه عملکرد این‌گونه مؤسسات را بررسی نموده و در صورت تأیید گواهی صادر نمایند. گواهی فوق به مؤسسات خیریه‌ای داده خواهد شد که در اساسنامه آن‌ها پیش‌بینی شده باشد در صورت انحلال مؤسسه اموال و دارایی آن با اجازه نماینده ولی فقیه صرف امور خیریه گردد.

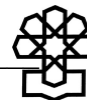
وفق ماده (۴۸) آیین‌نامه مذکور، مؤسسات و بنیادهای خیریه در صورتی که بخواهند از معافیت‌های مالیاتی مندرج در قانون مالیات‌های مستقیم استفاده نمایند باید قبلاً نظر سازمان را جلب نمایند.

## ۵. قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی

به موجب ماده (۴۰) قانون برنامه سوم توسعه در اجرای وظایف مذکور در این فصل (نظام تأمین اجتماعی و یارانه‌ها) حداکثر طی مدت شش ماه از تاریخ تصویب این قانون ساختار سازمانی مناسب نظام تأمین اجتماعی با رعایت اصول ذیل طراحی و جهت تصویب تقدیم مجلس شورای اسلامی می‌گردد. یکی از این اصول استفاده مؤثر از مؤسسات خیریه و امکانات مردمی و وقف و همچنین شوراهای اسلامی شهر و روستا و مراکز دینی و مذهبی بود.

قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی در اجرای ماده (۴۰) قانون برنامه سوم





توسعه در سال ۱۳۸۲ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید. به موجب ماده (۱۲) قانون مذکور یکی از ارکان چهارگانه نظام تأمین اجتماعی مؤسسات کارگزاری هستند که شامل شرکتهای بیمه تجاری، شهرداریها، دهرداریها و سایر ظرفیتهای ساختاری در قالب بانک، صندوق، شرکت و بنگاههای خدماتی و نهادهای خیریه و مدنی می‌باشند و در سطح کارگزار اجرایی نظام جامع تأمین اجتماعی در قالب قراردادهای تفاهم‌نامه‌های منعقد شده فعالیت خواهند داشت. نهادهای سازمانها، مؤسسات و صندوقهای اصلی فعال در قلمروهای بیمه‌ای، حمایتی و امدادی نظام جامع تأمین اجتماعی مکلفند امور اجرایی و تصدی‌گری خود در زمینه تولید و ارائه خدمات و تعهدات قانونی مربوط را به موجب قراردادهایی که ضوابط آن با پیشنهاد وزارت رفاه و تأمین اجتماعی و تصویب شورای عالی رفاه و تأمین اجتماعی تعیین خواهد شد، به مؤسسات کارگزاری محول نمایند.

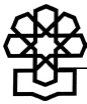
مطابق ماده (۱۶) قانون مذکور یکی از وظایف و مسئولیتهای وزارت رفاه و تأمین اجتماعی، ایجاد زمینه گسترش حضور و مشارکت بیشتر نهادهای خیریه، وقف، مدنی در حوزه‌های حمایتی و امدادی نظام تأمین اجتماعی است.

براساس بند «د» ماده (۶) قانون یاد شده مشارکت بخش‌های غیردولتی به‌عنوان یکی از اصول و سیاست‌های ساختاری نظام تأمین اجتماعی تلقی شده است. بر این مبنا نظام تأمین اجتماعی بر اصل مشارکت در سطوح سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، اجرا و ارزشیابی استوار است به نحوی که دستگاه‌ها و سازمان‌های غیردولتی به روش‌های تعریف شده امکان مشارکت داشته باشند.

## ۶. قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۳

الف) به موجب ماده (۹۵) قانون یاد شده دولت مکلف است به‌منظور استقرار عدالت و ثبات اجتماعی، کاهش نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی، کاهش فاصله دهک‌های درآمدی و توزیع عادلانه درآمد در کشور و نیز کاهش فقر و محرومیت و توانمندسازی فقرا از طریق تخصیص کارآمد و هدفمند منابع تأمین اجتماعی و یارانه‌های پرداختی، برنامه‌های جامع فقرزدایی و عدالت اجتماعی را با محورهای ذیل تهیه و به اجرا بگذارد و ظرف مدت شش ماه پس از تصویب این قانون نسبت به بازنگری مقررات و همچنین تهیه لوایح برای تحقق سیاست‌های ذیل اقدام نماید:

- ارتقای مشارکت نهادهای غیردولتی و مؤسسات خیریه در برنامه‌های فقرزدایی و شناسایی کودکان یتیم و خانواده‌های زیر خط فقر در کلیه مناطق کشور توسط مدیریت‌های منطقه‌ای و اعمال حمایت‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی برای افراد یاد شده توسط آنان و دستگاه‌ها و نهادهای مسئول در نظام تأمین اجتماعی



ب) مطابق ماده (۹۷) قانون مذکور دولت مکلف است به منظور پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی نسبت به تهیه طرح جامع کنترل کاهش آسیب‌های اجتماعی با تأکید بر پیشگیری از اعتیاد به مواد مخدر مشتمل بر محورهای ذیل اقدام نماید:

- خدمات‌رسانی به موقع به افراد در معرض آسیب‌های اجتماعی با مشارکت سازمان‌های غیردولتی

- تهیه طرح ملی مبارزه با مواد مخدر و روانگردان براساس تقویت نقش مردم و سازمان‌های غیردولتی در امر پیشگیری و مبارزه با اعتیاد

- تهیه و تدوین طرح جامع توانمندسازی زنان خودسرپرست و سرپرست خانوار با همکاری سایر سازمان‌ها و نهادهای ذی‌ربط و تشکل‌های غیردولتی و تصویب آن در هیئت وزیران.

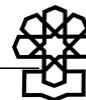
- ساماندهی و توسعه مشارکت‌های مردمی و خدمات داوطلبانه در عرصه بهزیستی و برنامه‌ریزی و اقدامات لازم برای حمایت از مؤسسات خیریه و غیردولتی با رویکرد بهبود فعالیت (ج) براساس ماده (۹۸) قانون مزبور دولت مکلف است به منظور حفظ و ارتقای سرمایه اجتماعی، ارتقای رضایت‌مندی عمومی و گسترش نهادهای مدنی اقدام‌های ذیل را انجام دهد:

- تدوین طرح جامع مشارکت و نظارت مردم، سازمان‌ها، نهادهای غیردولتی و شوراهای اسلامی در توسعه پایدار کشور و فراهم کردن امکان گسترش کمی و کیفی نهادهای مدنی با اعمال سیاست‌های تشویقی

د) ماده (۱۴۰) قانون برنامه چهارم به دولت اجازه داده است به منظور توسعه بخش خصوصی و تعاونی و جلب مشارکت تشکل‌های غیردولتی و سایر بخش‌های جامعه مدنی در اداره امور کشور و افزایش کارآمدی مدیریت دولتی در مواجهه با چالش‌ها و استفاده از فرصت‌ها و منابع ملی اقدام‌های ذیل را انجام دهد:

- کمک به ایجاد و توسعه و قانونمندی نهادهای غیردولتی لازم برای توسعه کارآفرینی، ترویج فرهنگ خدمت، توسعه سلامت و شفافیت اداری و حفاظت از محیط زیست و ارتقای استانداردهای زیست محیطی و سلامت مردم بر مبنای هدف محوری و مسئولیت‌پذیری

- تشکیل واحد سازمانی مناسب برای تقویت و حمایت از بخش غیردولتی در زمینه نهادسازی، آموزش، ایجاد تسهیلات، توجیه و رفع موانع اداری در سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و کلیه وزارتخانه‌ها و سازمان‌های مستقل دولتی از محل پست‌های سازمانی موجود. ظاهراً لایحه تشکیل سازمان‌های مردم‌نهاد که از سوی وزارت کشور به دولت ارائه شده بود تصویب و در سیر مراحل ابلاغ و ارسال به مجلس شورای اسلامی قرار دارد.



## ۷. قانون مربوط به مقررات امور پزشکی و دارویی و مواد خوردنی و آشامیدنی مصوب ۱۳۳۴

به موجب ماده (۱) قانون مذکور، ایجاد هر نوع مؤسسه پزشکی ... به هر نام و عنوان باید با اجازه وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و اخذ پروانه مخصوص باشد. متصدیان مؤسسات مزبور ملزم به رعایت مقررات مذکور در آیین‌نامه‌های مربوط می‌باشند. براساس تبصره «۲» این ماده برای درمانگاه‌ها و بیمارستان‌های موضوع ماده (۱۰)<sup>۱</sup> قانون تشکیل وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی که به صورت خیریه درخواست تأسیس می‌شوند و به تشخیص و تأیید وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و پس از سپردن تعهد مبنی بر اینکه صرفاً غیرانتفاعی بوده و ملتزم به رعایت تعرفه‌های خاص بر مبنای ضوابط مالی، اداری و فنی مذکور در آیین‌نامه مصوب وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی گردند، پروانه مخصوص صادر خواهد شد. پروانه مؤسسات مذکور در صورت تخلف از تعهد رأساً توسط وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی لغو خواهد شد.

به موجب ماده (۲) قانون یاد شده امور فنی مؤسسات مصرح در ماده فوق باید به وسیله کسانی که به نام مسئول فنی معرفی شده‌اند انجام گیرد و همچنین کسانی که زیر نظر مسئولین مزبور خدمت می‌نمایند باید واجد صلاحیت فنی و پروانه رسمی بوده و قبلاً به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی معرفی شده باشند. تعویض و تغییر مسئولین فنی نیز باید با اطلاع وزارت مذکور باشد.

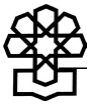
در اجرای ماده (۱۰) قانون تشکیل وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و تبصره «۲» ماده (۱) و ماده (۲۴) قانون مربوط به مقررات امور پزشکی و دارویی و مواد خوردنی و آشامیدنی<sup>۲</sup> آیین‌نامه تأسیس و اداره مرکز خیریه بهداشتی درمانی در سال ۱۳۸۰ به تصویب وزیر وقت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی (مسعود پزشکیان) رسید. رئیس کلی آیین‌نامه مزبور به شرح زیر است:

- مؤسسات و مراکز بهداشتی درمانی خیریه، مؤسساتی هستند که به صورت عام‌المنفعه و غیرانتفاعی و هیئت امنایی اداره و با کمک و مشارکت‌های مردمی توسط افراد خیر و سازمان‌های خیریه برای ارائه خدمات بهداشتی و درمانی به مردم طبق ضوابط این آیین‌نامه تشکیل می‌شوند.

---

۱. ماده (۱۰) قانون تشکیل وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مصوب ۱۳۶۴: وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی موظف است به منظور هماهنگی و نظارت بر امور واحدهای بهداشتی درمانی خیریه و تقویت آن‌ها و تسهیل و تسریع در جریان امور و مقابله با بوروکراسی و تشریفات زاید اداری و جلب مشارکت مردمی و استفاده از کمک‌های افراد خیر و نیز تقلیل هزینه‌ها، مطالعات و بررسی‌های لازم را انجام داده و ظرف مدت شش ماه لایحه تشکیل مؤسسه یا سازمان یا بنیاد خیریه بهداشتی درمانی را تهیه و جهت تصویب به مجلس شورای اسلامی تقدیم نماید. لازم به ذکر است این لایحه هم‌اکنون در دولت در حال بررسی است.

۲. وزارت بهداشتی مکلف است بلافاصله پس از تصویب این قانون، آیین‌نامه‌های مربوط را تهیه و به مورد اجرا بگذارد.



- مؤسسات خيريه بايد طبق ضوابط قانونی در صورتی که موقوفه رسمی نمی باشند به ثبت رسیده و دارای ارکان زیر باشند:

هیئت مؤسس، هیئت امنا، هیئت مدیره، مدیر عامل و بازرس

- اساسنامه مؤسسات خيريه بايد به تصویب مراجع صلاحیتدار برسد. وقفنامه مؤسسات موقوفه عام به جای اساسنامه خواهد بود.

- به منظور گسترش فرهنگ خيريه و ساماندهی و تقویت و تسریع در امور مؤسسات خيريه و استفاده از تجارب و کمک های افراد خیر و ایجاد تشکیلات مناسب غیردولتی در این امور، دفاتر خدمات خيريه بهداشتی درمانی در استان ها و سازمان مرکزی خيريه بهداشتی درمانی کشور در تهران که مطابق اصول قانونی مربوط خواهد بود تشکیل و امور ذیل توسط هر یک از واحدهای مذکور انجام می شود.

دفاتر خدمات خيريه بهداشتی درمانی استان ها شامل هیئت اجرایی و یک دبیر بوده و وظایف زیر را به عهده دارد:

الف) هدایت و جذب مشارکت های مردمی در راستای نیازهای بهداشتی درمانی استان منطبق با طرح های مصوب وزارت مذکور در قالب شبکه جامع بهداشتی درمانی کشور

ب) تعیین اولویت ها در ارتباط با نیازهای یاد شده

پ) تأیید اولیه صلاحیت متقاضیان تأسیس مراکز بهداشتی درمانی

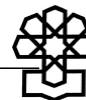
ت) نظارت مستمر بر عملکرد مؤسسات بهداشتی درمانی خيريه در زمینه های اداری، مالی و فنی براساس ضوابط وزارت یاد شده

ث) مساعدت و همکاری لازم با افراد خیر در جهت اخذ مجوزهای قانونی

ج) طراحی و پیگیری مکانیسم های تشویقی و تسهیلاتی در جهت کاهش هزینه های بالاسری اعم از مالیات، عوارض، بیمه و غیره

چ) سازمان دهی ارتباطات با داخل و خارج از کشور در زمینه های علمی، پژوهشی، آموزشی، خدماتی و مالی در جهت گسترش کمی و کیفی فرهنگ خيريه

- درخواست تأسیس مؤسسات موضوع این آیین نامه از طریق دانشگاه علوم پزشکی ذی ربط به واحد صدور پروانه ها ارسال می شود. بررسی نهایی مدارک توسط واحد صدور پروانه های حوزه معاونت سلامت صورت می گیرد. در صورت تصویب کمیسیون موضوع ماده (۲۰) قانون مربوط به مقررات امور پزشکی، مجوز یا پروانه های مربوط به احداث یا بهره برداری یا تأسیس صادر می شود. مجوز بهره برداری یا پروانه تأسیس پس از معرفی مسئول فنی و تأیید صلاحیت وی توسط کمیسیون قانونی مربوط و تأیید دانشگاه علوم پزشکی ذی ربط مبنی بر تکمیل امکانات و



وسایل و تجهیزات و کارکنان فنی و اداری صادر می‌شود.

- مؤسسات خیریه از نظر ضوابط و تخلفات مشمول ضوابط آیین‌نامه مؤسسات پزشکی مربوط خواهد بود.

- نحوه اداره و ضوابط مالی و اداری مؤسسات مذکور براساس اصول ذیل خواهد بود.

(الف) مؤسسات باید به نحوی اداره شوند که در هر زمان مؤسسه به‌صورت غیرانتفاعی عام‌المنفعه باشد.

(ب) سربرگ‌ها و قبوض و اسناد مورد استفاده باید با نشان و مشخصات مؤسسات خیریه مورد استفاده قرار گیرد.

(پ) مؤسسه باید دارای دفاتر قانونی بوده و کلیه امور مالی در آن‌ها درج و اسناد مربوط در امور مالی مؤسسه متمرکز و نگهداری شود.

(ت) حداکثر میزان تعرفه‌های مؤسسات برابر با تعرفه‌های مصوب موضوع قانون بیمه همگانی خدمات درمانی باشد.

(ث) مراجعه‌کنندگان بی‌بضاعت به‌طور رایگان تحت مداوا و درمان و ارائه خدمات قرار می‌گیرند. در مواردی که مراجعه‌کنندگان توان پرداخت حق‌العلاج به میزان تعرفه‌های مقرر را نداشته باشند، به میزان استطاعت از آنان حق‌العلاج و هزینه خدمات دریافت خواهد شد.

- منابع مالی مؤسسات خیریه عبارتند از:

(الف) سرمایه‌گذاری اولیه مؤسسان

(ب) درآمدهای حاصل از ارائه خدمات

(پ) مشارکت و کمک‌های مردمی و مؤسسات خیریه

(ت) عواید حاصل از صدقات و نذورات و خیرات

- سازمان‌های بیمه‌گر ذی‌ربط مکلف به عقد قرارداد همکاری خدمات درمانی با مؤسسات مذکور می‌باشند.

- مسئولان مؤسسات موظفند اسناد و مدارک مالی را در هر زمان جهت بررسی در اختیار کارشناسان دانشگاه‌ها یا وزارت مذکور و کارشناسان دفاتر خدمات خیریه بهداشتی درمانی استان‌ها قرار دهند.

- علاوه بر تخلفاتی که بر طبق آیین‌نامه‌های مربوط موجب اخطار یا لغو موقت یا دائم پروانه تأسیس می‌باشد، چنانچه وزارت یاد شده براساس رسیدگی‌های دانشگاه‌های علوم پزشکی و دفاتر خدمات خیریه بهداشتی درمانی تشخیص دهند که امور مالی و نحوه عملکرد مؤسسات برخلاف تعهدات مربوط بوده و مؤسسه را از صورت غیرانتفاعی خارج نموده باشد با هماهنگی دفاتر



خدمات خیریه بهداشتی درمانی، موضوع در کمیسیون قانونی تشخیص امور پزشکی مطرح و پروانه تأسیس حسب مورد به طور موقت یا دائم لغو می‌شود.

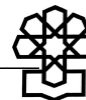
## ۸. مصوبه شورای پول و اعتبار در خصوص مقررات مربوط به صدور مجوز و نحوه فعالیت صندوق‌های قرض‌الحسنه

براساس تصویب‌نامه شماره ۹۸۸۴۴ مورخ ۱۳۶۳/۱۲/۱۸ هیئت وزیران نظارت بر صندوق‌های قرض‌الحسنه بر عهده وزارت کشور و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران گذاشته شد. این تصویب‌نامه به موجب تصویب‌نامه شماره ۴۵۹۹/ت/۳۶۵ هـ مورخ ۱۳۷۰/۸/۱۴ لغو و امر نظارت بر صندوق‌های قرض‌الحسنه بر عهده نیروی انتظامی گذاشته شد. شورای پول و اعتبار نیز به موجب مصوبه شماره ۷۰۶ مورخ ۱۳۶۹/۵/۱۳ ضوابط مربوط به نحوه فعالیت صندوق‌های قرض‌الحسنه را تصویب کرد.

قانون تنظیم بازار غیرمتشکل پولی در سال ۱۳۸۳ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و آیین‌نامه اجرایی آن نیز در تیر ماه ۱۳۸۶ از سوی هیئت وزیران تصویب و ابلاغ شد. براساس تبصره «۲» ماده (۲) آیین‌نامه مذکور صندوق‌های قرض‌الحسنه که صرفاً مبادرت به دریافت و اعطای قرض‌الحسنه می‌کنند مشمول مقررات این آیین‌نامه نبوده و مشمول آیین‌نامه خاص خود هستند. آخرین مقررات حاکم بر صندوق‌های قرض‌الحسنه مصوبه ۱۳۸۳/۴/۲۷ شورای پول و اعتبار با عنوان مقررات مربوط به صدور مجوز و نحوه فعالیت صندوق‌های قرض‌الحسنه است.

مطابق ماده (۱) صندوق قرض‌الحسنه مؤسسه‌ای غیرانتفاعی از نوع مؤسسات مذکور در بند «الف» ماده (۲) آیین‌نامه اصلاحی ثبت تشکیلات و مؤسسات غیرتجارتی مصوب ۱۳۳۷/۵/۵ که در چارچوب این مقررات و اساسنامه خود فعالیت می‌کند و صرفاً به امر دریافت و پرداخت قرض‌الحسنه مبادرت می‌نماید. فعالیت‌های تجاری از جمله خرید و فروش اموال منقول و غیرمنقول، حقوق سرقتی، سهام شرکت‌ها و اوراق مشارکت توسط صندوق ممنوع است. مرجع صدور مجوز فعالیت صندوق، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران است. ثبت صندوق در اداره ثبت شرکت‌ها منوط به صدور مجوز مذکور است. ضوابط و شرایط مربوط به متقاضیان تأسیس صندوق و مدیران آن‌ها با پیشنهاد بانک مرکزی به تصویب شورای پول و اعتبار می‌رسد. تشخیص نوع فعالیت و عملیات موسساتی که با هر عنوان به عملیات دریافت و پرداخت قرض‌الحسنه اشتغال دارند، برعهده بانک مرکزی است.

ارکان صندوق عبارتند از: مؤسس یا هیئت مؤسس، هیئت امنا، هیئت مدیره و مدیرعامل و بازرس یا بازرسان. شرایط و نحوه انتخاب ارکان به ترتیب مندرج در اساسنامه صندوق است مگر



در مواردی که در این مصوبه ترتیب دیگری مقرر شده باشد. منابع مالی صندوق از محل‌های زیر قابل تأمین است:

(الف) آورده مؤسس یا هیئت مؤسس اعم از نقدی و غیرنقدی که در هر حال تا قبل از انحلال و تصفیه کامل امور صندوق قابل استرداد نیست.

(ب) هدایا و کمک‌های نقدی و غیرنقدی اشخاص حقیقی و حقوقی که جزء دارایی‌های صندوق محسوب می‌شود و صندوق در قبال دریافت آن‌ها هیچ‌گونه تعهدی بر استرداد یا اعطای امتیاز و امثال آن ندارد.

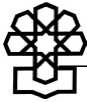
(پ) موقوفات، وصایا، محبوسات، خیرات و مبرات که توسط اشخاص خیر به منظور مصرف در چارچوب وظایف صندوق در اختیار آن قرار می‌گیرد.

(ت) وجوه اداره شده که توسط اشخاص برای اعطای قرض‌الحسنه به افراد معرفی شده توسط آنان براساس قرارداد در اختیار صندوق قرار می‌گیرد و بازپرداخت آن منحصرأً از محل اقساط وصولی آن می‌باشد.

(ث) جوه دریافتی از اشخاص تحت عنوان سپرده قرض‌الحسنه پس‌انداز ۳

(ج) سایر منابع که با تأیید بانک مرکزی قابل تأمین می‌باشد.

صندوق مجاز به پرداخت سود یا هرگونه وجه اضافی به سپرده‌گذاران نیست. بانک مرکزی ضوابط اعطای جوایز یا امتیازات خاص را برای تشویق سپرده‌گذاران تعیین و به صندوق‌ها اعلام می‌کند. حداکثر میزان قرض‌الحسنه پرداختی، حداکثر مدت بازپرداخت و حداکثر نرخ کارمزد آن توسط بانک مرکزی تعیین و ابلاغ می‌شود. صندوق مجاز به فعالیت در حوزه‌ای است که به ثبت رسیده است. تأمین شعبه یا نمایندگی و باجه و امثال آن بدون اخذ مجوز از بانک مرکزی ممنوع است. صندوق مکلف است اطلاعات مورد نیاز بانک مرکزی را در هر زمان ارائه دهد و با بازرسان بانک مرکزی همکاری لازم را به عمل آورد. انحلال صندوق پس از تصویب هیئت مدیره و هیئت امنا باید به تأیید بانک مرکزی برسد. در صورت انحلال صندوق براساس آیین‌نامه اصلاحی ثبت تشکیلات و مؤسسات غیرتجاری عمل خواهد شد. پس از تصفیه امور صندوق، منابع مالی مازاد و سایر اموال صندوق مطابق اساسنامه و نظر اشخاص خیر (واقف، وصی و حابس) و در صورت عدم پیش‌بینی در اختیار ولی فقیه قرار می‌گیرد.



## نتیجه‌گیری

یکی از آرمان‌های مهم انقلاب اسلامی ایجاد عدالت اجتماعی و رسیدگی به زندگی محرومان و مستضعفان و توجه جدی و ریشه‌ای به اقشار ضعیف و آسیب‌پذیر جامعه است. برای دستیابی به این امر مهم نقش نهادهای غیردولتی قابل توجه است. دولت علاوه بر وظایف ذاتی خود در بهبود وضعیت زندگی فقرا و محرومان می‌تواند با فراهم آوردن بستری مناسب جهت افزایش و گسترش نقش و سهم مردم و سازمان‌های دولتی و مؤسسات خیریه در این زمینه، چارچوب‌های لازم و مناسب را جهت ایجاد نظم و سامان‌بخشیدن به فعالیت‌ها تدارک ببیند. نقش مشارکت مردمی و سازمان‌های خیریه در بهبود و ارتقای سطح زندگی اقشار آسیب‌پذیر از آن جهت حائز اهمیت است که اولاً بوروکراسی اداری حاکم بر سازمان‌های دولتی در این مؤسسات وجود ندارد و ثانیاً موجب کاهش بار مالی مربوط از محل هزینه‌های دولتی شده و ثالثاً باعث افزایش همدلی و همکاری در بین افراد جامعه می‌شود. در جامعه از قدیم براساس فرهنگ غنی دینی و ملی و تأکید اساسی این فرهنگ بر دستگیری از مستمندان و اقشار فقیر این مهم همواره مورد توجه افراد جامعه بوده است و این امر به صورت کمک‌های فردی مستمر یا غیرمستمر فاقد سازمان‌دهی تا فعالیت‌های جمعی و گروهی منسجم در قالب سازمان‌های غیردولتی جلوه‌گر شده است. ارائه خدمات رفاهی برای مستمندان در جامعه به‌ویژه پس از انقلاب اسلامی گسترش یافته است و علاوه بر مؤسسات خیریه عمومی مثل کمیته امداد امام (ره) و سازمان بهزیستی، مؤسسات خیریه خصوصی نیز مشغول ارائه خدمات لازم هستند، اما قانون واحد، جامع و مستقلی در خصوص این‌گونه مؤسسات وجود ندارد و تشتت و پراکندگی در قوانین موجود مشاهده می‌شود. از طرف دیگر مراجع متعددی در خصوص موضوع ثبت، نظارت، صدور پروانه، انحلال و رسیدگی به تخلفات وجود دارند و هرکدام از آن‌ها خود را در این موضوعات صالح می‌دانند.

با توجه به اهمیت موضوع مؤسسات خیریه و نقش مهم و تأثیرگذار آن‌ها و لزوم ایجاد انسجام حقوقی و قانونی و نظم بخشیدن به نظام حقوقی مؤسسات خیریه پیشنهاد می‌شود همانند کشورهای دیگر مثل انگلیس یک قانون جامع و مستقل و خاص برای این‌گونه مؤسسات تهیه و تدوین شود.

با توجه به اینکه لایحه تشکیل سازمان‌های مردم‌نهاد در مسیر مراحل تصویب و ابلاغ از سوی دولت است، پیشنهاد می‌شود در زمان بررسی لایحه مذکور در مجلس شورای اسلامی به موضوع مؤسسات خیریه نگاه ویژه‌ای شود و برای این دسته از سازمان‌های غیردولتی قانون خاصی تدوین شود.





شماره مسلسل: ۸۵۳۸

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: جایگاه حقوقی مؤسسات خیریه

**Report Title:** The Legal Status of Institute of Charity

نام دفتر: مطالعات حقوقی (گروه حقوق عمومی و بین‌الملل)

تهیه و تدوین: یحیی مزروعی

ناظر علمی: همایون حبیبی

منتقاصی: احمد توکلی (رئیس مرکز پژوهش‌ها)

ویراستار: —

واژه‌های کلیدی و معادل انگلیسی آن‌ها: —

منابع و مآخذ تهیه گزارش: —

تاریخ انتشار: ۱۳۸۶/۶/۱۰